

สรุปผลการวิจัยและขอเสนอแนะ

พุทธปรัชญา เริ่มต้นด้วยการพิจารณาธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์เท่าที่ปรากฏในปัจจุบัน โดยไม่สนใจที่จะแสวงหาคำตอบทางอภิปรัชญา เกี่ยวกับความเป็นมาของมนุษย์ก่อนหน้านั้นเกินกว่าความจำเป็นที่จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการค้นพบทุกข้อ เป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับมนุษย์ทุกคน

ในการวิเคราะห์องค์ประกอบของมนุษย์พบว่ามนุษย์ประกอบด้วยธรรมชาติที่แตกต่างกัน 2 ส่วน คือกายและจิต ซึ่งต่างก็ต้องอิงอาศัยซึ่งกันและกันคือกายเป็นที่อาศัยและที่แสดงออกของจิต ในขณะที่เกี่ยวกันจิตก็เป็นสมุฏฐานที่ยังให้กายเกิดและให้คนคาแก่กายทั้งกายและจิต เมื่อวิเคราะห์ถึงที่สุดล้วนมีธรรมชาติ เป็นสังขตะคือเป็นสิ่งที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งหรืออีกนัยหนึ่งเป็นสิ่งที่มองประกอบทั้งสิ้น กายประกอบด้วยธาตุ 4 และคุณสมบัติที่เกิดจากธาตุทั้ง 4 นั้น ส่วนจิตสามารถแยกย่อยออกถึง 89 หน่วยหรือโดยพิสดาร 121 หน่วยตามสภาพของเจตสิกที่เข้าไปประกอบ

ธรรมชาติของมนุษย์ เมื่อวิเคราะห์แล้วพบแต่องค์ประกอบเหล่านั้นทั้งทางกายและทางจิต ซึ่งเมื่อแยกองค์ประกอบเหล่านั้นออกจากร่างทั้งหมด ก็จะไม่พบตัวตนของมนุษย์เหลืออยู่ มนุษย์โดยสภาพความเป็นจริงสูงส่งหรือโดยสภาพปรมาตมจึงไม่มีอยู่อย่างแท้จริง คำว่า "มนุษย์" ที่เรียกขานกันจึงเป็นเพียงคำสมมติที่บัญญัติกันขึ้นเพื่อใช้เรียกสภาวะธรรมอย่างหนึ่งซึ่งมีธรรมชาติเกิด - ดับตามแต่เหตุปัจจัยปรุงแต่ง

นอกเหนือจากการวิเคราะห์องค์ประกอบของมนุษย์แล้ว พุทธปรัชญา ยังพยายามวิเคราะห์สถานภาพของมนุษย์ในธรรมชาติ เพื่อค้นหาสาเหตุที่แท้จริงของความทุกข์ทั้งหมดของมนุษย์และพยายามหาวิธีดับทุกข์ โดยการดับเหตุที่พบนั้น

สถานะภาพของมนุษย์ในธรรมชาติตามทรรศนะของพุทธปรัชญา รวบรวมอยู่ในหลักธรรมสำคัญ ๆ ที่ถือเป็นหัวใจของคำสอนในพระพุทธศาสนา สรุปได้ว่า ชีวิตมนุษย์ถูกครอบงำด้วยหลักไตรลักษณ์ เช่นเดียวกับสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง จึงมีสภาวะที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน ต้องเปลี่ยนแปลงแปรปรวนอยู่เสมอ ไม่มีตัวตนที่มนุษย์จะยึดถือครอบครองว่าเป็นของตัวเองได้อย่างแท้จริง แต่มนุษย์มักหลงผิดยึดมั่นเอาร่างกาย อารมณ์และความรู้สึกที่เกิดขึ้นและนำไปตามหลักแห่งเหตุและผลหรือหลักปัจจุสมุปบาท ว่าเป็นตัวตนของตัวเอง เมื่อชีวิตไม่เป็นที่ไปตามความหวังความปรารถนาของตน เพราะอยู่นอกเหนืออำนาจที่ตนจะควบคุมไว้ได้ ก็เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ประการต่าง ๆ ตั้งแต่ความเกิด ความแก่ ความเจ็บและความตาย ความพลัดพรากจากสิ่งที่รักหรือความประจวบกับสิ่งที่ไม่รัก เป็นต้น

ความเป็นไปต่าง ๆ ของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นความสุขหรือความทุกข์ จึงมีมูลเหตุมาจากอวิชชาและตัณหาของมนุษย์ อันเป็นการเลือกและการกระทำของมนุษย์เอง พุทธปรัชญาจึงถือว่ามนุษย์เป็นผู้ลิขิตชีวิตของตนเอง เป็นกรรมลิขิตซึ่งเป็นไปตามหลักกฎแห่งกรรมหาใช่พรหมลิขิตหรือการบังคับกาลของอำนาจลึกลับหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์อะไรภายนอกไม่ ภายใต้กฎแห่งกรรมมนุษย์ทุกคนมีสิทธิ เสรีภาพและเสมอภาคเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์และในการเลือกวิถีชีวิตของตัวเองและ เห็นว่าสิ่งอื่นใดมนุษย์ทุกคนจะต้องรับผิดชอบการกระทำของตนเอง โดยไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้เลย หากมนุษย์ดำเนินชีวิตไปด้วยปัญญา รู้เท่าทันกฎธรรมชาติ ไม่ปล่อยให้ชีวิตล่องลอยไปตามยถากรรมอย่างมีคบอดมนุษย์อาจแก้ไขความบกพร่องผิดพลาดในชีวิตได้ทั้งหมดในที่สุดด้วยการสร้างกรรมใหม่ทดแทนเงื่อนไขสำหรับชีวิตที่ดีในอนาคต

ตามหลักอริยสัจ 4 ถ้ามนุษย์ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ การดับทุกข์ย่อมเป็นไปได้โดยการดับเหตุแห่งทุกข์นั้นเสีย แม้จะทำได้โดยยาก แต่พระพุทธองค์ได้ทรงวางแนวทางแห่งการเอาชะตาตัวเองเพื่อดับเหตุแห่งทุกข์ไว้อย่างเป็นขั้นตอน จากข้อปฏิบัติอย่างง่าย ๆ เริ่มจากการควบคุมทางกายซึ่งเป็นขั้นหยาบ จนถึงการควบคุมทางจิตในขั้นละเอียดอ่อน ผู้ปฏิบัติทั่วไปตามแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้อย่างเคร่งครัด ย่อมบรรลุถึงจุดหมายปลายทางคือความหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างถาวรได้ในที่สุดอย่างแน่นอน

นอกจากพุทธปรัชญาจะไขว้เคราะห์ให้เห็นสภาวะธรรมของมนุษย์ที่ต้องเป็นไปตามกฎธรรมชาติประการต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว ยังได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ว่าเป็นสัตว์ที่มีสติปัญญาวิเศษ สามารถใช้เหตุผลได้แตกต่างจากสัตว์ดิรัจฉานโดยทั่วไป และแม้ว่าโดยที่สักแล้วมนุษย์ได้ชื่อว่า เป็นผลิตภัณฑ์ของตนเอง แต่เมื่อโลกคามที่มนุษย์ขาดสติควบคุมตัวเอง มนุษย์มักตกอยู่ในอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมได้โดยง่าย

โดยเหตุที่ชีวิตมนุษย์เป็นไปตามกฎแห่งกรรม มนุษย์จึงมีความแตกต่างกันโดยธรรมชาติ ทั้งทางบุคคลิกภาพและพื้นฐานจิตใจ ประเภทของมนุษย์ตามทรรศนะพุทธปรัชญาแบ่งได้ตามจิตหรือพื้นฐานของอารมณ์และแบ่งตามสติปัญญาและศีลธรรมที่ยึดถือเป็นหลักประพฤติปฏิบัติ อนึ่ง การวิจัยนี้ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสถานะภาพของชายและหญิงในธรรมชาติ และใฝ่พยายามวิเคราะห์ทรรศนะของพุทธปรัชญาในปัญหานี้ สรุปความเห็นได้ว่าทั้งหญิงและชายมีสถานะภาพแตกต่างกันทั้งทางร่างกายและจิตใจ ชายมีความเข้มแข็งบึกบึนกว่าหญิงทางร่างกาย หญิงมีร่างกายที่อ่อนแอกว่าและมีจิตใจที่อ่อนไหว เป็นกังวลไคงายกว่าชายและมีชีวิตที่เป็นทุกข์มากกว่าโดยธรรมชาติ อย่างไรก็ตามสำหรับโอกาสในการบรรลุภูมิธรรมชั้นสูงคือการบรรลุมรรคผลและนิพพาน นั้น พุทธปรัชญามีทรรศนะว่าหญิงและชายมีโอกาสเท่าเทียมกัน

กล่าวโดยสรุปความสนใจของพุทธปรัชญามีศูนย์กลางอยู่ที่มนุษย์และความทุกข์ของมนุษย์ ผลของการวิจัยที่ผานมาทั้ง 6 บทอาจสรุปได้ว่า สาระสำคัญของคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นการให้ความแจ่มแจ้งเกี่ยวกับสังขารมแห่งชีวิตแลมีหลักปฏิบัติที่เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของมนุษย์เพื่อบรรลุประโยชน์และความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต จนถึงระดับสูงสุดที่ชีวิตมนุษย์จะพึงเขาถึงได้ คือการบรรลุสภาวะ "นิพพาน" อันเป็นความสุขอย่างยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

การวิจัยดังกล่าวประสงค์เพื่อแสวงหาทฤษฎีของพุทธปรัชญาที่มีคอมมูนีย์ในแง่มุมต่าง ๆ เป็นต้น สถานะภาพของมนุษย์ตามธรรมชาติ องค์ประกอบของมนุษย์ บทบาทของมนุษย์ในฐานะสมาชิกของสังคมและจุดหมายปลายทางของมนุษย์ ขอบข่ายของการวิจัยจึงกว้างขวางเพื่อจะได้ทฤษฎีที่ครอบคลุมบุคคลิกภาพของมนุษย์โดยรวม ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะให้ทำการวิจัยทฤษฎีของพุทธปรัชญาในหัวข้อต่อไปนี้โดยเฉพาะอย่างลึกซึ้งต่อไปคือ

1. องค์ประกอบของมนุษย์ทางด้านกายภาพและจิตภาพ เพื่อให้เห็นความวิจิตรพิสดารในการวิเคราะห์องค์ประกอบของมนุษย์ในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะในพระอภิธรรมปิฎก
2. เกี่ยวกับสถานะภาพของมนุษย์ตามธรรมชาติ ผู้วิจัยขอเสนอแนะให้ทำการวิจัยในแนวปรัชญาประยุกต์ว่า สังคมมนุษย์ควรมีการปกครองในลักษณะใด จึงจะเหมาะสมกับสถานะภาพ เช่นนของมนุษย์ตามทฤษฎีพุทธปรัชญา
3. ควรจะได้มีการวิจัยเปรียบเทียบธรรมชาติหรือสถานะภาพของชายและหญิงตามทฤษฎีพุทธปรัชญาโดยเฉพาะต่อไป เพื่อจะได้สืบค้นหา ธรรมชาติที่แตกต่างกันระหว่างชายและหญิง ทั้งทางกายและทางอารมณ์จิตใจที่พุทธปรัชญายอมรับนั้น มีสาเหตุเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางด้านกายภาพและจิตภาพตามธรรมชาติคืออะไรหรือไม่
4. ควรจะได้ศึกษาทฤษฎีของพุทธปรัชญาเกี่ยวกับฐานะของสตรีโดยเฉพาะต่อไป เนื่องจากพุทธปรัชญาที่มีทฤษฎีฐานะและบทบาทของสตรีแตกต่างจากทฤษฎีโดยทั่วไปของสังคมอินเดียในสมัยนั้น จึงเห็นควรวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งในประเด็นต่าง ๆ ต่อไป เป็นต้นว่า ปัญหาสิทธิสตรีทางการเมืองการปกครอง และบทบาทของสตรีในการสร้างสรรค์และความรับผิดชอบต่อสังคม